

Debatt:

UNO LAMM:

USA och Europa

I sin artikel Moderatprogram för åttiotalet i Svensk Tidskrift 1981, nr 1 skriver ambassadör Gunnar Heckscher följande i det utrikespolitiska avsnittet:

"Det blir ... allt tydligare att de stora västeuropeiska länderna, särskilt Frankrike och Västtyskland, är i färd med att långsamt och försiktigt frigöra sin utrikespolitik från beroendet av den oberäknelige amerikanske vännen. Ett enat Västeuropa blir ingen satellit till Nordamerikas Förenta Stater. Syftet är att ett krig mellan de båda supermakterna, om nu något så vanvettigt skulle inträffa, i varje fall inte skall behöva utkämpas i Europa ... Det är mot bakgrunden härav, liksom med hänsyn till den ekonomiska verklighetens krav, som vi moderater vill säga ja till Europa och vill att man skall söka närmare anslutning till EG."

Även om det kanske inte varit författarens avsikt, får man av detta skrivsätt intrycket att han ser ett sådant "frigörande" av Västeuropa från USA som något positivt, vilket ter sig i hög grad förvånande. Ser vi tillbaka på de båda världskrigen under detta århundrade, så har ju Amerikas roll varit att ingripa till försvar av fria europeiska nationer när de angripits av expansionslystna grannar, detta trots att amerikanerna själva, med den tidens vapentechnik, måste ha kunnat se den vida Atlanten som en väldig skyddszon. Efter segern har USA medverkat till att återställa integritet och demokratiska statskick för de skilda nationerna, där så varit möjligt. Särskilt vid andra världskrigets utbrott var ju situationen den, att den totalitära angriparmakten inte hade stor anledning att befara en inblandning från Amerikas sida, med den pacifism och isolationism som då rådde där.

Det var efter den läxan, och i medvetan-

de av att även nu en totalitär stormakt fanns på scenen, som Atlantpakten bildades, för att i förväg göra klart för en eventuell angripare i Europa, att USA stod berett till försvar. På så sätt kunde ett angrepp göras mindre frestande och bevarande av fred ha en större chans.

Västmakterna ledsagade detta försvarsförbund med en rad konferenser med Sovjetsidan, syftande till en överenskommelse om ömsesidig rustningsbegränsning. Eftersom detta så sällan nämnes i dagens publicitet, finns det anledning att erinra om orsaken till att dessa ansträngningar inte ledde till något resultat. Det var Sovjets vägran, under för alla genomskinlig förevändning, att godtaga det som var en nödvändig förutsättning för att ansvariga regeringar kunde ingå ett sådant avtal, nämligen kontroll på platsen utförd av en internationellt sammansatt inspektionskår som fick fritt resa omkring i de deltagande länderna. Fast det sällan syns i pressen kommer ännu idag denna fråga om verifikation ständigt upp i amerikanernas bedömningar i rustningsbegränsningens frågor. Spänningen mellan de forna bundsförvanterna, Sovjet och USA, är ju inte, som Heckscher synes anse, det primära i dagens situation, utan den är snarare följden av USA:s strävanden att hindra Sovjets expansionsambitioner världen runt. En expansion som är inskriven i det kommunistiska programmet och som vi dagligen ser exempel på.

Även om det inte är alldeles otänkbart att dessa konflikter i andra världsdelar kan leda till en direkt militär konfrontation mellan "de båda supermakterna" utanför den västeuropeiska regionen, så är väl dock risken att Sovjet skulle angripa ett försvagat Europa mycket större. Och risken för något så förfärande blir ju än större om Sovjet inte behövde räkna med att amerikanerna snabbt komme till hjälp.

Heckscher talar om "den oberäknelige amerikanske vännen". Finns det någon annan anledning till ett sådant attribut än att USA är en demokrati där, såsom alltid i en sådan, väljaropinionen kan ändra sig och därmed den politiska inriktningen omjusteras? (Som moderat skulle man ju önska sig att Sverige under senaste åren hade visat lite mera "oberäknelighet" i sin inrikespolitik!) Den stora faran för Västeuropa idag är snarast att opinionen i USA kunde slå om till samma läge som under mellankrigsperioden, nämligen isolatism.

Vad gäller oberäknelighet i utrikespolitiskt avseende, så är ju den ofantligt mycket större i den totalitära staten, där ingen demokratisk mekanism finnes för utseende av en ny ledare i landet. Dr Barnaby, chef för SIPRI, fredsforskningsinstitutet i Stockholm, har (i Sweden Now nr 1, 1977) påpekat hurusom "we have had a madman in control in some great power every 25 years, going back to Napoleon." Den risken är just utmärkande för diktaturen. Hur ofullkomligt än ledarurvalet fungerar i en demokrati, så är ju den risken i en väletablerad sådan ofantligt mycket mindre. För den som på nära håll kan följa den

amerikanska politiken ter sig chansen att en galning där skulle gripa makten som närmast obefintlig, något som jag är säker att Heckscher håller med om.

Tyvärr undviker både Barnaby och andra ofta hörda fredsforskare att göra opinionen i väst medveten om den kapprustningens primära orsak som nämnts ovan. Många av dem verkar på vetenskapliga institutioner och kunde väntas veta, att man inte löser något problem om man konsekvent ignorerar en orsak till det. Inget gott kan heller komma av att man håller opinionen okunnig om denna verklighet, och i stället ägnar sig åt sagoberättande om det "militärindustriella komplexet", det onda i de multinationella företagen och andra populärklischeer.

Att Sverige borde ansluta sig till EG såsom ekonomiskt samarbetsorgan är många kloka personer eniga med Heckscher om. Men om förutsättningen för ett sådant steg vore att de nuvarande EG-länderna har avstått från förbundet med och skyddet från USA, då kan man, med hänsyn till bevarande av freden, bara hoppas att den förutsättningen inte uppfylls.

GUNNAR HECKSCHER:

Svar

Uno Lamm kan inte se någonting positivt i att de stora västeuropeiska länderna försöker frigöra sin politik från beroendet av Förenta Staterna. Det kan däremot jag.

Förenta Staternas och Västeuropas utrikespolitiska strävanden sammanfaller delvis men långt ifrån fullständigt. Latinamerika har central betydelse ur Förenta Sta-

ternas synpunkt men endast marginell vikt för Västeuropa. I Ostasien (Kina) förde Förenta Staterna fram till 1972 en politik som var besvärande för huvuddelen av Västeuropa och som stora NATO-länder redan tidigt avvek från. Vietnam-kriget var en stor belastning. Att så var fallet i Sverige spelar mindre roll. Allvarigare

var verkningarna på opinionen i Frankrike, Nederländerna och Västtyskland. I Mellersta Östern betingas amerikansk politik delvis av inrikespolitiska omständigheter utan motsvarighet i Europa. I stora delar av Afrika finns nära nog ett motsatsförhållande mellan amerikanska och västeuropeiska strävanden.

Allt detta är naturligt, och konstaterandet innebär i sig ingen kritik av amerikansk politik. Men det motiverar att västeuropeisk politik göres oberoende av den amerikanska.

Vad själva Europa beträffar har Uno Lamm naturligtvis rätt i att den sovjetryska expansionen efter andra världskriget satte de västeuropeiska länderna i ett livsfarligt läge, ur vilket de räddades genom att NATO kom till. Vad han däremot inte säger är att detta läge förmodligen aldrig skulle ha uppstått om det varit Churchill, och inte Roosevelt under inflytande av Harry Hopkins, som bestämt västmakternas ställningstagande i Jalta och därefter.

Och i dag är situationen en annan än den var 1948, åtminstone i stora stycken. De västeuropeiska länderna måste leva med grannskapet till Sovjetunionen, och deras utrikespolitik inrättas därefter. Ett exempel är den västtyska "östpolitiken", vilken på det hela taget varit framgångsrik. Den skulle aldrig ha kommit till stånd utan ett självständigt europeiskt initiativ.

I flertalet västeuropeiska länder följer man den grundsatsen att kontinuitet skall upprätthållas i utrikespolitiken till skillnad från inrikespolitiken. Lord Carrington för samma utrikespolitik som David

Owen. I Italien har to m kommunisterna tvingats bekänna sig till NATO för att bevara sin politiska trovärdighet. I Sverige är det likadant: Karin Söder, Hans Blix och Ola Ullsten har fört samma politik som Sven Andersson, och det skulle en moderat utrikesminister också ha gjort. Skillnaden är huvudsakligen att Fälldin inte skriker så som Palme gjorde. Visst finns det skillnader mellan partierna, men huvudlinjen är gemensam. Andra länder vet att ett maktskifte i det inre inte medför någon avgörande omläggning av utrikespolitiken.

Men i amerikansk utrikespolitik är det inte så. Tvärtom är oberäkneligheten det utmärkande draget. Ett presidentskifte kan medföra att utrikespolitiken radikalt förändras, to m om den nye presidenten tillhör samma parti som företrädaren. För andra länder innebär detta stor osäkerhet. Det är sant att Reagans utrikespolitik skiljer sig från Carters främst i fråga om Latinamerika, men en annan gång kan andra delar av världen komma att beröras, och Europa är inte undantaget. Ingenting hindrar att en ny Harry Hopkins övertygar en ny amerikansk president, tex Edward Kennedy, om att politiken gentemot Sovjetunionen skall ändras från grunden.

De västeuropeiska länderna måste räkna med sådana möjligheter. Därför måste de utforma sin egen politik, så långt det är möjligt i samförstånd med Washington, men utan att slaviskt följa anvisningarna därifrån.